

A hírlapíró és a halál

Széplaki Titusz hírlapírót halálra ítélte a Kaszinó igazgatósága abban a szobában, ahol a kaszinótagok a bizalmas konferenciákat, becsületbíróságukat, párbajtörvényszékeiket szokták tartani, miután ebben a szobában valaha, Albert velszi herceg tiszteletére rendezett mulatságon végül pezsgősüvegekkel mentek egymásnak az urak, a cigányok kezéből kirántották a hegedűket és fúvókat, hogy azokkal is ütlelgéjék egymást. E sötét emlékezetű szobában többé nem duhajkodott senki, ellenben a szoba a becsület szolgálatára rendeltetett. Így alakulnak át a szobák életei, mint akárcsak az embereké, akik a szobákban tartózkodnak. Csak a nők tudnak olyan szemérmetlenek lenni, mint a szobák.

Széplaki sértő cikket írt lapjában a Kaszinóról: ezért kellett meghalnia. A Kaszinó tagjai közül az ítélet végrehajtására kijelölte P. E. G. szolgálaton kívüli huszárezredest, akit Magyarország legjobb céllövőjének ismernek. Ezzel a hírlapíró sorsa elintéztetett. Nyugodtan elajándékozhatta már életében földi javait, ha ugyan rendelkezett ilyesmikkel, többé nem leend szüksége reájuk.

Széplaki, mint az már a koholt családi szerencsétlenségek alkalmával szokás: első gondolata szerint előleget kért a lapjától. Az előleg békíti ki a hírlapírót az étellel és a halállal.

A hírlapíró megkapván előlegét: könnyed lépésekkel hagyta el a Bodzafa utcát, ahol egy ellenséges íróasztal mellett küzdött éveken át rossz tollakkal, vízzel hígított tintákkal, még ellenségesebb betűvetésekkel, amelyek éppen akkor nem akartak sehogy sem sikerülni, mikor Széplaki legjobb cikkeit akarta megírni. Széplaki az előleggel zsebében elhatározta, hogy úriember módjára fog meghalni. Nézzük most Széplakit, hogyan alakul át remélhető halála előtt úriemberré.

Mindenekelőtt méltó kalapot kellett szereznie, mert a hírlapíró kalapja, éjjeli életmódja miatt (amikor a kalapot amúgy sem látja senki) már olyan állapotú kezdett lenni, mint azok a kalapok többnyire, amelyeket fizetség helyett szoktak a kávéházban felejtetni. A vendég megszökött, a kalap vár, amíg beleöregedik. Nagyon ritka az olyan vendég, aki valaha is visszatért volna kalapjáért, amikor azzal az ürüggyel távozik, hogy csak „idemegy a szomszédba”. Széplaki kalapjait, ernyőit, sétatálcáit mindig a kávéházban szerezte be – ő, nem a hamiskodás útján –, hanem egyszerűen Olga révén, aki kasszírónő volt abban a kávéházban, ahol Széplaki éjszakánként tanyázott. Nem szabad semmi rosszat feltételezni Olga és Széplaki barátságáról. A hírlapíró egyszerűen megállott a kávéházi pénztár mellett – mint akár más virrasztó, aki életét a kávéházban töltötte. Állott és beszélgetett Olgának mindenféle olyan dolgokat, amelyeket a szerkesztőségben hallott. Ezekből az előadásokból Olga megismerhette akár az egész politikai vagy irodalmi világot. Olga ellenben sohasem árulta el, hogy valamely különösebben érdeklődik bárki iránt, akiről Széplaki hosszadalmas mesemondásokkal beszélt. S Olga ugyancsak nem lepődött meg akkor sem, mikor egyik-másik hírlapíróért (így Széplakiért is) elkerülhetetlen helyzetekben jóállást kellett vállalnia a császárszakállas főpincérnél kiszolgáltató rántották, sonkacsontok, ecetes és olajos párizsiak, szardíniák, tormás virslik, szalámigerezdek, vajjas kenyerek, hagymás heringek, császárhúsok, füstölt kolbászok dolgában, már amilyen elegekkel a pénztelen hírlapírók táplálkozni szoktak.

És nem csodálkozott Olga akkor sem, amidőn Széplaki nyurgán, sápadtan, kalapját hóna alá szorítva, egy vértanú komolyságával közölte vele, hogy balsorsa többé elkerülhetetlen, meg kell halnia fiatalon, reményteljesen, anélkül, hogy befejezhette volna azt

a nagy művet, amelyről régi vágású hírlapíró módjára nagy bajban állandóan ábrándozott, amelytől sorsának jobbra fordulását reménylette, amely műbe azonban még bele sem fogott, bár azt híresztelte, hogy hajnalonkint a művön dolgozik. Megállott Széplaki borotvátlanul, szilvaszínű szájjal és fátyolozott tekintettel Olga trónusa mellett. Valami csodát várt Olgától, mint ahogy a fuldokló a szalmaszálba is kapaszkodik. Olga azonban nagyon közönyös maradt nagykendője, köpenyeye, kalapja társaságában, amely tárgyak ott függtek keze ügyében, ha netán részeg vendégek elől kellene menekülnie. Pedig máskor, apró-cseprő dolgokban, a szükséges cigaretták vagy kapupénzek megszerzésében milyen hallatlan barátságot tudott mutatni ez a nő! Mégis, midőn átgondolta a helyzetet, Sz. T. halálos helyzetét, nem titkolt el egy fanyar mosolyt, amellyel szinte a saját sorsa felett is keserves ítéletet mondott.

– Valahogyan csak meg kell halni – mond.

– De ilyen lyukas kalapban! – méltatlankodott a halálraítélt.

Olga délvidéki nő volt, gyorsan változtak kedélyhangulatai, most is csakhamar felülkerekedett benne természetes jósága, amint Széplaki kalapját szemügyre vette. – Valóban kiszolgált! Már vasaltatni se lehet – mond, nőies figyelemmel kezelvén a kalapot. Aztán elhagyván trónusát, egy kis kamrához ment, ahol bizonyos tárgyakat tartogattak a kávéházi népek.

Olga a kamrából egy zöld vadászkalappal és egy úgynevezett botesernyővel tért vissza. Előbb a kalapot porolta le. Kecseköröm és zergeszakáll volt a kalap mellett.

– Egy vendégünk hagyta itt, aki azt ígérte, hogy a kávéházból egyenesen a Dunának megy. Próbálja meg, Titusz.

Széplaki fejére helyezte a kalapot, és darab ideig nézegette magát a kávéházi tükörben. Minden oldalról megnézte magát. Tetszett neki a kalap, de ezt csak nem árulhatta el Olgának, ugyanezért így beszélt:

– Sajátságos, hogy ebben a kalapban egyszerre a vidéki városka jutott eszembe, amely városkában darab ideig gyerekeskedtem. Ilyen kalapban jöttek rendszerint párosával azok a zöld nadrágos emberek, akiknek a derekán mindenféle drótok, kések csörögtek, akiknek a láttára, szagára veszettül kezdtek ugatni a kutyák, mert megéreztek ezeken az embereken az állatvért.

– A miskájerek! – kiáltott fel Olga, és most már némi humorral nézett ő is a kalapra, mert vidéki nő létére ismerte azokat a vándorlegényeket, akik az állatokat nemüktől szokták megfosztani. – Biztosítom, Titusz, hogy egyetlen kollégájának sincs ilyen kalapja. Kiütéseket kapnak irigységükben az arcukra, mikor magát ebben a kalapban meglátják. Már az *Egyetértés* szerkesztője is kérte, de nem adtam oda. Valami tehetséges, új fiatal költőt akartam vele megkoronázni, de mostanában nincsenek tehetséges költők.

Széplaki nem vette le fejéről a vadászkalapot, mert azt hitte, hogy dzsentrembernek látszik benne. Csak álldogált elég vidámsággal, mintha ebben a percben a szívnyomás is elmúlt volna róla, amely nyomást már órák óta érzett, hogy szinte megfulladt tőle.

Olga most a boternyőt nyújtotta feléje.

– Mondja, Titusz, volt valaha is esernyője, amely egyúttal sétapálca is, valami ceitungsreibernek* Budapesten?

Széplaki valóban elálmélkodott a különös sétapálcán, amelyből változó idő esetén esernyőt lehetett előhúzni. Mindjárt kipróbálta az esernyőt, és kalapja fölé tartotta.

– Öreg közgazdák szoktak ilyen esernyőket emlékbe kapni a huszonöt éves jubileumukon...

– Meghiszem azt – felelt Olga.

– Vagy pedig azok a polgári férjek, akik a hosszú házasságuk alatt már annyi mindenféle apró ajándékban részesültek a feleségük részéről a névnapokon, születésnapokon, évfordulókon, hogy már mindenük van, még dohányzó-felszerelésük is. Az én mellényzsebem persze tele van dohányporral.

Titusz nem beszélt minden felindulás nélkül, amikor a ritkaságot a kezében forgatta. Bár borult volt az arca, de szemében valami reménység kezdett csillogni, mert eszébe jutott az az eshetőség is, hogy véletlenül élve marad a párbaj után, és még viheti valamire a nagy, zöld kalap és a botesernyő birtokában.

„Mégiscsak derék asszony ez az Olga” – mondogatta magában Titusz, mikor a Ferenci kávéházból kilépett, és esze ágában sem volt a Bodzafa utcai szerkesztőség felé irányítani lépteit, habár itt meglehetősen feltűnőséget kelthetne új felszerelésével, de viszont kitenné magát annak az eshetőségnek, hogy az epebajos szerkesztő éppen halála előestéjén rábízná a könyomatós híreinek a feldolgozását. Inkább meghalni, mint ezen az estén könyomatost látni! Inkább veszítse el az állását, mint ezen az estén, az új kalap és a boternyő birtokában dolgozni, mint nyomorult rabszolgának! Saját magát degradálná*, ha még ilyenkor is a rossz szagú szerkesztőségben üldögélne, hogy ott nyüzsögve, hemzsegeve munkát kérjen, munkát találjon, hogy mindenáron hasznavehetővé tegye magát! Oktondi hírlapíróknak szokásuk ez, akik még mit sem próbáltak az életben – még csak pisztolypárbajuk sem volt. Itt valahol a környékben, a lágymányosi Duna-parton, ahol amúgy is elhúzna a golyó a Dunába, még ha megtöltenék is a pisztolyokat – mint a régi párbajsegédek mondogatták.

A Barátok terén tízet ütött a toronyóra, amikor Széplaki valamely ellenállhatatlan, belső kényszernél fogva a Nemzeti Kaszinó felé vette útját, ahol a párbajbíróság a halálos ítéletet kimondotta.

Előbb csak a Hatvani utca túlsó oldaláról merészelte szemügyre venni a lovagvárszerű, egyemeletes épületet, amelynek kitárt kapuján át behajtottak a kocsik, és döngve állottak meg a hintókerek a piros bársonyszőnyeggel bevont lépcső előtt. Aztán behajtottak a kocsik az udvarba, miután uraságaik kiszállottak belőlük, a meggypiros huszár becsapta a hintó ajtaját, a boltozat alatt függő, nagy lámpás megingott, és a kocsik az udvaron álló szökőkutat megkerülve kihajtottak a Szép utcai kapun. A Kaszinó ablakai homályosak és zártak, mintha itt nem volna szüksége senkinek levegőre – pedig langyos, kora őszi éj volt, amikor csillagporral van tele a levegő.

Tituszunk egy kapu alatt meghúzódva, önfelajkított tekintettel nézte a komoly épületet, ahol nem számít az élet és a halál, mintha élni és meghalni is másképpen tudnának azok az úriemberek, akik e zárt házat látogatják! Mi történne például, ha Széplakink átlépdene a kocsiúton, és a meggypiros huszárnál P. E. G. szkv. hezrd. után tudakozódna, hogy beszéljen is végre azzal az úrral, aki holnap öt agyon fogja löni? A huszár tán szóba sem állna vele, vagy ráförmedne, ha felismerné, mert hiszen az ilyen régi kaszinószolgák tudják a párbajszabályokat is. Az ellenfeleknek nem szabad érintkezniök egymással a párbaj előtt, mondják a szabályok, és Széplaki csúf megaláztatásnak tenné ki magát. Régi rossz kalapjában tán ezt meg is tette volna, de a „miskájerkalap”, amint már magában kalapját nevezgette, bizonyos önérzetet öntött beléje. Inkább elment a leshelyről, és a Kerepesi útnál a Hatvani utca kaszinói oldalára kerülve: közönyös sétáló módjára tért vissza, egyetlen pillantást sem vetett a lovagvárra, mialatt annak tárt kapuja előtt elhaladt, csak botesernyőjét ringatta karján, miután annak görbe fogantyúja volt, amelynél fogva azt csuklójára lehetett akasztani. Ringott, és néha térdén csapta a botesernyő Széplakit, mintha bátorítaná. Ilyen botesernyő birtokában valóban nem lehet odáig lesülyedni, hogy egy hitvány életért kegyelmet kérjen az ember. És Titusz, mintha csakugyan arra volna dolga: befordult az elegáns Szép utcába, hogy tekintélyre tegyen szert a meggypiros kaszinói portás előtt, aki véleménye szerint gúnyos, megvető tekintettel nézeget utána a kapuból, mintha csak ez a szemtelen szolga eltalálta volna, hogy a hírlapíró miért sétálgat a Kaszinó környékén... Titusz befordult a Szép utcába, elment a homályos ablakok előtt, amelyek mögött nyilván most vacsoránál ülnek az urak, és az ezredest úgy bámulják, mint valami ritka tengeri rákot.

Széplaki sétájában a sötét belvárosi utcácskákon át megint csak a Ferenciek terén lyukadt ki, mert évek megszokásai vitték erre a helyre. Ugyan elgondolta magában, hogy ő a legnagyobb számár, aki most, miután már „az egész város” amúgy is tudta a másnapi halálos párbajt: nem megy valamely előkelő étterembe, hogy megmutogassa magát a világnak, miután amúgy is „mindenki” az ő esetéről beszél. Hogy bemutassa félelemtelenségét, elszántságát, bátorságát, amit annyival könnyebben is megtehetné, miután megfelelő kalapja és botesernyője van a kellő megjelenéshez. Hogy kiélvezze a közérdeklődés örömeit, amelyek bizonyára sokat érhetnek, mert hiszen annyian küzdenek ez örömekért szakadatlanul. Mikor kerül Sz. T. névtelen hírlapíró megint abba a helyzetbe, hogy az emberek mutogassanak utána, íme, itt megy az a hírlapíró, aki a hivatása szolgálatában még a haláltól sem fél?... Mikor veszik észre megint azokban a körökben, ahol a párbajok imponálnak? Mikor válnak a gúnyos, megvető, kötekedő, komiszkodó emberi szemek megint tiszteletteljesekké körülötte, ha még ezen az estén sem – az utolsó estén, amelyet előlegpénzzel a zsebében gondtalanul, nevetgélve lehetne eltölteni?

Széplaki látta magát képzeletben egy nagyon előkelő étterem kellős közepén, ahol a cigány mindig csak neki húzza, és a színházi öltözékes nők pihegve fordítják feléje fejcskéküket, mert most ő a legérdekesebb férfi a városban, aki szembeszállni készül az oroszlánal – a bizonyos halállal. Miért? Becsületből.

– Megengedhetnél magadnak egy jobb vacsorát – tanácsolta a könnyelmű vadászkalap.
– Például egy böftököt* egy olyan előkelő étteremben, ahol nemcsak a böftök nevét írják kellő angol helyesírással, de ugyancsak értik a böftök helyes elkészítését is.

– A tükörtojással – mond a botesernyő, amint Széplaki oldalán kopogott.

– Van pénzed, és nem tudsz úriember lenni – tette szemrehányásait a kalap, amint Széplaki tovább is megtartotta azt az irányt, amely az Athenaeum-épületben levő

kiskocsmába vezetett. – Sohasem lesz belőled úriember, ha még ezt az alkalmat is elmulasztod. A Hungáriába vagy a Bristolba kell menned, hogy észrevegyenek, te is a világon vagy, és a becsület mezején készülsz meghalni. Ha nem szeretnéd a böftököt: akad mindig olyan étel a menükártyán, amelyet hajlongva tesz eléd a pincér. Valamely madár... vagy például nyúl, amely augusztus közepe óta élvezhető. Gerince savanyú levében babérlevél úszik, és szerencséd lesz párbajodban, ha sörétszemet találsz húsában. Nem kell rákot enned, amely ilyenkor már igen olcsó portéka a piacokon; úgyse tudnál vele elbánni, mert kézügyesség kell a rák gusztusos fogyasztásához. De egyél például valamely frissensültet, amelynek elkészültéig alázatos, bocsánatkérő pillantásokat vet feléd a pincér. Gondold el, hogy a szerkesztődnek volna olyan párbaja, amelyet napok óta beharangoznak az újságok! Micsoda sikereket aratna le jó előre ökelme! Neked még csak annyi eszed sincs, hogy egy kíváncsi, előkelő hölgyel megismerkedjél.

Széplaki már-már engedett az unszolásnak, amely folytonosan hangzott a botesernyő kopogásában, a kalap zergetollának zizegésében: légy társadalmi úriember, legalább egy napig, mielőtt meghalnál!

Útja ekkor egy éjjeli kofa standja mellett vezetett el, aki lámpás mellett árult kiskocsiról mindenféle gyümölcsöket. A legdrágábbak voltak ez idő tájt a szőlők és a diók, mert még igen újak voltak ők, hogy nappali emberek sajnálták értük a pénzt, de a könnyelmű éjszakai emberek megörvendeztek láttukra. Széplaki, hogy megengedjen magának valamely extravaganciát* ezen a különös napon, egy papírzacskóba szőlőt és diót méretett, és alkuvás nélkül fizetett.

Nem születtem úrnak, habár majd olyanformán kell meghalnom holnap, mint egy úrnak – gondolta magában boldogtalanul Széplaki, amint a staniclival hóna alatt belépett a kis éjjeli kocsmába, amely voltaképpen éjjel dolgozó betűszedők és más éjjeli emberek kedvéért volt nyitva, akikről feltehető a józanság, hogy csak táplálkozás szempontjából veszik igénybe a vendéglőt, nem pedig mulatozás kedvéért. Kersántznak hívták a kocsmáros, és a kávéházi életet élő hírlapírók csak ritkán látogathatták, mert a Kersántznál való tartózkodás drágább volt a feketekávés, kapucíneres kávéházi életnél; itt enni meg inni kellett annak, aki át akarta virrasztani az éjszakát. Kersántzban költekezni kellett, és hitelük csak a nyomdászoknak volt, akik szombatoként becsületesen fizettek. Nem, még maga egy főszerkesztő sem kaphatott volna itt hitelben semmit – ugyanezért Széplaki nem volt egészen elégedetlennek mondható, amikor utolsó éjszakáját ebben a polgári becsületességgel vezetett éjjeli kocsmában akarta eltölteni.

Egy komótos sarokasztalnál foglalt helyet, mint aki teljesen bizonyos a dolgában.

Nem kerülte el figyelmét, hogy Kersántz, egy vörös bajuszú, hallgatag sváb, aki a mérőasztalnál olyan gondosan méregette borait, mint valami patikárius a maga portékáját: a néma Kersántz bizonyos elismerő pillantásban részesítette Széplaki új kalapját, valamint botesernyőjét is. Talán arra gondolt Kersántz, hogy ez a botesernyő egyszer amúgy is az ő birtokába jut? Ki tudná egy kocsmáros gondolatait? Csak a pénztelen emberek hiszik, hogy a kocsmáros mindig őket lesi, hogy fizetség nélkül meg ne ugorjanak a kocsmából.

Széplaki étlapot parancsolt a kis termetű pincérnél, akit a kocsmáros egy halk „János” szóval figyelmeztetett, hogy vendég érkezett. Ezt sem érte még meg Széplaki Titusz. Hiába, a kocsmárosok belátnak a zsebekbe.

János keresztet vetett, amikor Széplaki urat a sarokasztalnál megpillantotta. Tétovázva közeledett, mintha kísértetet látta.

– Azt hallottam, hogy a tekintetes urat párbajban agyonlőtték.

– A jövő zenéje – felelt felnevetve Titusz, mint amilyen nyelven a hírlapírók abban az időben a pincérekkel beszélni szoktak. – Igen, János, ez csak a jövő zenéje. Máskor jobban figyeljen oda, azaz nyissa ki a fülét, amikor a Marich-asztalnál hallgatózik.

János még nagyobb megdöbbenést mutatott arculatán, amely arculat nem képes a titoktartásra.

– Valóban a Marich-asztalnál beszéltek éjszaka a nyomdászok, hogy a tekintetes úr élete nem ér egy fakovát sem. Agyonlőtték máris...

A bolthajtásos kocsmahelyiség belső szobájában egy hosszú asztal állott, amelyre az asztal látogatói, a betűszedők szép, nagy betűkkel ezt a felírást szerkesztették: Marich-asztal. (Marich úr volt akkoriban a legtekintélyesebb betűszedő, aki azzal dicsekedhetett, hogy Deák Ferenc húsvéti cikkét ő szedte.) És Marich úr, egy tekintélyes, magas termetű, méltóságteljes úriember minden éjfélutánkor megjelent az asztalnál, hogy az elnökséget átvegye.

Tituszunknak hízelgett, hogy íme, a Marich-asztalnál is megbeszélték az ő dolgát, mert ehhez az asztalhoz a legtekintélyesebb nyomdászok jártak – de Titusz mégis olyanformán viselkedett, mintha nem érdekelné János lelkendezése, aki nem győzte szalvétájával térdét ütögetni, mintha álmából akarná felébreszteni magát.

– Van savanyú tüdő – mondta, mintha homályosan emlékezett volna rá, hogy Titusz kocsmái megjelenései alkalmával többnyire ezt a bizonyos olcsó, pacalos eledelt szokta fogyasztani. Fél citromot kért mindig az ételhez, és megdicsérte a szakácsnőt, aki nem röstelli a tüdőt négyszögletes darabkákra felvagdálni, mert az csak úgy tud átfőni kellő mértékben.

Titusz oda sem hallgatott János ajánlatára, csak úgy félhangon mormogott valamit arról, hogy a kis pincér megint „be akarja savanyítani”, mintha nem volna eléggé savanyú a gyomra, az élete, a foglalkozása és kedve.

– Kakast ennék! – kiáltott fel Titusz, miután észrevette, hogy ez az eledel a legdrágább a szerény étlapon.

– Becsinált csirkét, igenis.

– Kakast, ha mondom, akit nem kappanosítottak meg fiatal korában, mint némely tehetségtelen szerkesztőket. Aki megmaradt kakasnak, megkergette még a fiatal szolgálókat is, a pesztonkát* pedig megcsípte.

Ki tudná, meddig magasztalta volna a kakast híven írónk, amely kakast ma este elfogyasztani akart – amelynek sarkantyúját is követelte a konyha felé távozó Jánostól, nem beszélve a májáról és zúzójáról –, amikor a kocsmá küszöbén egy vörös bajusz nyomakodott be.

A vörös bajuszok között vannak mindenféle jellegűek. A legtöbbje mérges, rosszindulatú, elhanyagolt férfijelvény, amely éppen színe miatt nem érdemes az ápolásra. Ám a mi vörös bajuszunk ama századik vörös bajusz volt, amely humort, derűt, megelegedést, örömösséget mutatott, mintha a bajusz alatt mindig valamely mosolygásra volna vonva a szájszöglet. Ez a vörös bajusz megérdemelte, hogy tulajdonosa nagyra növelje, kipödrje, gyakran megsimogassa, mint valami jó kutyát. Kerek szemüveg volt a vörös bajusz felett, amely szemüveg csontkeretével, az orrhegyen való billegésével, fül mögé akasztott szalagjával ugyancsak a vidám szemüvegek közé tartozott, amely mögött mindig jóindulatúnak látszott a szem. A bajusz alatt a nyakkendő vonta magára a figyelmet, amely ugyan kézzel kötött „lavalier”^{*} nyakkendő volt, kék és fehér pettyekkel ellátva, de a nyakkendőben mégis tú volt, amely rubinszemű vadkanfőt ábrázolt.

Valóban vadkereskedő viselte ezt a tút – Aranyosi Andornak hívták őt, amely nevet még régi hírlapíró korában szerezte, mielőtt a vadkereskedelmi pályára lépett volna.

– Jó, hogy itt talállok, Titusz – kezdte szavait az egykori hírlapíró, aki közeli, Bástyá utcai házából gyakran jött ebbe a kiskocsmába, mint mondá, azért, hogy egy kis nyomdászagot élvezhessen. Mert a nyomdászagot még vadkereskedő korában sem tudja felejtetni. – Azt olvasom az újságokban, hogy neked most bizonyos érintkezésed van a mágnásvilággal, a Nemzeti Kaszinóval, a grófokkal. Ajánlom figyelmedbe az én régi *Salon-Naptáramat*, amelyet abban az időben szerkesztettem, amikor a magyar írói világot kapcsolatba akartam hozni a mágnásvilággal. Egy gróf, egy író – egy grófnő, egy írónő... Így váltakozott Naptáram tartalma, beszélyekkel, versekkel, arcképekkel.

– A gondolat nem rossz – felelte a hírlapíró. – De egyelőre halálraítélt vagyok.

Ám Aranyosi nem az az ember volt, aki ilyen könnyedén lemondott volna tervéről, amelynek keresztülvitele kedvéért Bástyá utcai házából az éj e késői órájában eltávozott.

– Nem jó nyomokon halad most az irodalom. Csete Lajos, mióta Pokrócz Ádám figuráját élelapijában kitalálta, mindig a vasutasokról ír. Mit akartok a kondoktoroktól^{*} meg a bakterektől?^{*} A grófokról meg a grófnőkről kell írni, hogy valami értelme legyen a dolognak. Addig sohasem lesz magyar irodalom, amíg az irodalmi világ nem kompariálódik^{*} a mágnásvilággal.

– Kompariálódik, helyesen mondd – felelt Széplaki. – Mint mondám, egyelőre halálraítélt vagyok. És „Csetevájó”-t iszom.

– Igen, éppen az a baj – szólott Aranyosi, az egykori *Salon-Naptár* szerkesztője, miközben óraláncát is megmutatta, amelyen ugyancsak egy vaddisznóagyar lógott, persze ezüstbe foglalva. – Csete Lajosról nevezik el a spriccet^{*} a kocsmárosok, nem pedig Andrassy grófról vagy Festetics hercegről. Ezért nem vizitek semmire, ti, modern magyar írók. Mi, régiek, tudtuk volna helyes irányba kormányozni az irodalmat. Kiütöttétek a tollat a kezünkől, lejárattatok, most aztán itt vagytok, szemben a Kaszinóval, az egész mágnásvilággal.

Tituszunk cinikusan felelt:

– A „Csetevájó” a legjobb találmány. Egy rész bor, egy rész parádi, egy rész szódavíz.

Az irodalmi vadkereskedő, e konokság felett rosszállóan csóválta fejét.

– Én megtartottam nexusomat* a mágnásvilággal, nem is volt okom megbánni. Én még mindig gróf Berchtold erdejéből kapom a fácánokat.

– Sose eszem fácánt – mond anarchista módjára Széplaki.

– Ami nyulat Degenfeld gróféknál lőnek, azt mind én dolgozom fel, mert szerződésem van az uradalommal.

– Megvoltam eddig is nyúlpecsenye nélkül.

A vadkereskedő ekkor észrevette a fogason függő vadászkalapot, a zerge tollal és saskörömmel díszítve, amelyet nyomban megjegyzés tárgyává tett:

– Pedig aki kalapodról ítélne, testvér, az nyilván hihetné, hogy az úri társadalomhoz tartozol – mond a vadkereskedő.

– Nem akarok tartozni sehová – felelt Titusz, és megvető pillantást vetett az árulkodó kalapra, valamint a vadkereskedőre is.

A vörös bajusz ekkor hirtelen, minden átmenet nélkül megmutatta, hogy alattomos düh rejtőzködik benne, mint minden vörös bajuszban.

– Hát akkor vedd meg nem történtnek látogatásomat, amelyet éppen a te érdekedben tettem.

És a vadkereskedő fontossága, tekintélye, vagyona tudatában fejcsóválva távozott, miután hiábavalónak látta lépését, amelyet a magyar irodalom és a mágnásvilág kibékítésére tett. A feleségének bizonyára elpanaszolta otthon, hogy milyen hálátlanok a magyar írók a legjobb szándékokkal szemben.

Széplaki is érzett némi elégedetlenséget magában, amikor egyedül maradt a sarokasztalnál Jánossal és a becsinált jércével. Talán éppen az utolsó alkalmat mulasztotta el, hogy ellenfelével kibéküljön... Ki ismerné a véletlen útjait? Talán mégiscsak jobb volna *Salon-Naptárt* szerkeszteni, és tovább élni a holnapi napnál?

– Mondtam, hogy kakas legyen – szólt Széplaki a részvevő pincérhez, aki más vendég hiányában megállott a hírlapíró mellett, és csodálkozni látszott azon, hogy a holt ember egyik harapás után a másikat teszi a csirke combján.

Miután János nem felelt, mert nem tudott mit felelni, Széplaki türelmetlenül folytatta:

– Már Kersántznál sem szolgálják ki kedve szerint az embert. Ilyen körülmények között valóban nem lehet egyebet tenni, mint kimaradni a vendéglőből. Nekem hál'istennek meglesz a kimaradáshoz a legjobb okom. Puff! – kiáltotta Széplaki, és a kezében tartott sós kiflit a homlokához emelte.

– Puff! – ismételte a kis pincér, és eloldalgott a vendég mellől, mintha annak a közelében nem érezné jól magát.

Nem is kíséreljük meg ezeket a gondolatokat leírni, csak annyit jegyzünk meg, hogy e gondolatok között sűrűn szerepelt egy piros ló, amelyen pepita nadrágos, cilinderes lovag nyargal, és a kép aláírása: „Az élet eliramlik.” Vajon nem kellene eliramlni néki is (Széplakinak), mint ostobán odaállni a halálos pisztolycső elé?

Temérdek kis galacsint gyúrt már maga körül az abroszon a kenyérmorzsákból, amikor megint nyílt az ajtó, mégpedig Széplaki tiszteletére.

Fellendítem a kocsmaforgalmat – gondolta magában Széplaki, amikor az érkezetekben felismerte amaz úriembereket, akiket szekundánsainak^{*} kért fel pisztolypárbajához. Ezek a párbajsegédek nem a hírlapírói szakmához tartoztak, hanem úgynevezett úriemberek voltak. Láttukra Széplakinak még a rekeszizma is megfájdult, hogy csak kemény akarattal tarthatta vissza gyomrában az imént elfogyasztott ételt. Fájt, határozottan fájt minden idegszála, halálosan hideg borzongás futamodott végig a testén, és arca jegessé dermedt az úriemberek láttára, akik kedélyesen azzal köszöntöttek be, hogy Széplakit már „mindenfelé” keresték a városban, végre a szerkesztőségben azt mondta valaki, hogy ha ebben a kocsmában sem lehetne feltalálni a hírlapírót, akkor nem történhetett egyéb, mint csak az, hogy Széplaki megszökött a városból.

– Ki mondta ezt? – kérdezte szórakozottan Széplaki, mintha már megbarátkozott volna a szökés gondolatával.

– Szolyvai Aladár mondta – szólt az egyik párbajsegéd.

Ez a Szolyvai Aladár mindig ellensége volt „a lapnál” Széplakinak, mert kifogásolta azt, hogy Széplaki neve többször jelenik meg nyomtatásban, mint a Szolyvai név.

– Szolyvai megint hazudott, mint már annyi sokszor – kiáltott fel a hírlapíró jótékony dührohammal, amely darab időre megint visszaadta lelkierejét.

– Mások is ilyenféle véleményeket hangoztatnak – szólalt meg most a második párbajsegéd. – Azt mondják, hogy Széplaki Titusz nem várja be a párbaj óráját, hanem ellép a fővárosból. Sajnos, ezt hiába tenné, mert az ezredes barátai, a katonatisztek szolgálati szabályzatukhoz híven mindenütt megtalálnák, és kötelességszerűleg összekaszabolnák.

Az a segéd, aki ezt mondta, magas, himlőhelyes, nagy orrú, tótos akcentussal beszélő úriember volt, aki a polgári életben festőművész volt, de neve gyakrabban szerepelt a párbajhistóriákban, mint festmények alatt. Élete nagy részét vendéglői asztaloknál töltötte, ahol mindig borzalmas párbajtörténetekkel mulattatta hallgatóit, mert körülbelül húsz esztendő óta minden párbajhoz volt valamelyes köze, amely párbajt Magyarországon megvívtak.

A másik segéd egy veszedelmes, púpos emberke volt, akinek halvány, ritkás, fekete szakállal gyéren benőtt arca, örökös szakettje és magas tetejű kürtőkalapja, kétcsovű pisztolya, amelyet párosával hordott zsebében, törös botja, mellényzsebében viselt, nagy vadászskése, kihívó magaviselete mindenütt ismerős volt a főváros területén, ahol lovagias ügyek elintézéséről volt szó.

Regényalak volt a púpos, aki nyomban észrevette Széplaki sarokba állított botesernyőjét, és azt fitymálva megnézte:

– Egyetlen ütéssel az én botommal: ketté tudnám törni ezt a plebánuspálcát. Szelíd lelkipásztoroknak illik ez a kezükbe – mondá, és a maga acéltól zörgő botját jó távolra állította Széplaki büszkeségétől.

A púpos ember foglalkozására nézve gyorsírótanár volt, de nemigen ért rá a tanításra, mert barátai „elhalmozták” lovagias ügyeikkel. Toronygombinak hívták őt, és hivalkodott azzal, hogy ezt a nem mindennapi nevet Mária Terézia ajándékozta családjának.

Toronygombi a fal mellett helyezkedett el, miután jobbra-balra körülnézett, hogy mely oldalról érhetné őt valamely orvtámadás: részeg ember merénylete, krakéler* közeledése, váratlan sértés, arculütés, mert ez a párbajsegéd mindig el volt készülve arra, hogy valahol, valamerre megverik. Miután helyet foglalt: elővette az egyik pisztolyát a nadrágzsebéből, majd a másikat, és meggyőződött arról, hogy a gyutacsok a helyükön vannak.

– Nekünk a Kaszinóval van dolgunk, amelynek kezei nagyon hosszúak – mond fojtott hangon a kis párbajsegéd, és mellbajos szemei rejtélyesen villogtak. – Nem tételeztek fel az urakról semmi lovagiatlanságot, de hátha valamely szolgának, komornyiknak, pincérnek, inasnak, kocsisnak eszébe jutna, hogy bosszút álljon uraiért?... Hm, Lóczi, nincs igazam? A múltkor is azt a kövér szerkesztőt, aki egy gróf szeretőjéről kellemetlenséget írt lapjában: a Kaszinó környékén verték meg a hordárok.

A Lóczinak nevezett, himlőhelyes úriember helyeslően bólintott, mert nem szeretett mindenféle haszontalanságokon vitatkozni. – Ő csak párbajokról szeretett beszélgetni, nem pedig kocsisverekedésekről. És Lóczi a maga tótos akcentusával folytatta is azt a történetet, amelyet már bizonyára sokszor elmondott Toronygombinak (mert hiszen éjjel-nappal együtt ültek a vendéglőben), amely történetet már valahol útközben megkezdett:

– Mondom, Pista, hogy halálosnak látszott a sebesülés. Becsületszavamra, egy lyukas krajcárt nem adtam volna Pincsi gróf életéért, Bimby gróf golyója a máját járta át. Máját a rosszmájúnak... Engem egész idő alatt ördögösen csíptek az őszi legyek, mert a párbaj színhelyének közelében egy istálló volt... Papot kellett keresnünk, hogy legalább Pincsi gróf igaz katolikus módjára haljon meg... Mert tudod, hogy én mindig nagyon sokat adtam a vallásra, a nagybácsikám esperes volt Rózsahegyen... Becsületszavamra jöttek utánam a legyek, mint az ördögök...

– Ördögös legyek – mondta elismerőleg Toronygombi, miután a sokszor hallott mesemondást Lóczi úr a legyek új momentumával* fűszerezte. Nem, még sohase beszélt a legyekről L. úr, amely legyek a párbajozókat csípni szokták.

Az urak ezután rövidesen befejezték kocsmai tartózkodásukat, mintha csak arról akartak volna meggyőződni, hogy Széplaki nem szökött meg a városból. Nem az igazi korhelyek közül valók voltak, akik szótlan merengéssel és csendes iddogálással órákig tudnak ülni kocsmahelyiségekben, hanem csak amolyan kocsmalátogatók, akik a mindennapi vitatkozás kedvéért mentek be a kocsmába, és ott voltaképpen arra sem ügyeltek, mit esznek, mit isznak, annyira elfoglalta őket a mondanivalójuk. Hősi kalandokkal teli mesemondások kedvéért bármeddig elüldögéltek volna a kocsmában, különösen olyankor, ha önmagukat is belekeverhették a történetek folyományaiba.

A búskomoly hírlapíró nem látszott megfelelő hallgatónak, szinte a neveletlenségig figyelmetlen volt már Lóczi előadása alatt, hiába integetett neki a kis gyorsírótanár ideges, félelmes szemöldökeivel. Titusz szórakozott maradt még akkor is, amidőn Lóczi kisütötte végül, hogy Pincsi gróf szerencsés meggyógyulását voltaképpen nagybácsiának, a rózsahegyi plebánusnak köszönhette, aki arról volt nevezetes a Felvidéken, hogy akinek ő az utolsó kenetet feladta: az sohasem halt meg.

(– Te tulajdonképpen milyen valláson vagy? – kérdezte Toronygombi hirtelen Tituszt, nem minden célzatosság nélkül.

– Római katolikus vagyok – felelt egykedvűen a hírlapíró.

– Ezt előbb is megmondhattad volna – felelt rejtelmesen a párbajsegéd.)

...Ám amikor az urak szórakozott hallgatójuk elől komolyan távozni készülődtek, a hírlapíró felkiáltott:

– Vigyetek magatokkal, akárhová mentek – mond Sz. T., és feltette zöld vadászkalapját, valamint kezébe vette botesernyőjét, mintha igazolni akarná felszerelésével, hogy külsejében valódi úri társaságba is beillik.

A kalapnak és botesernyőnek volt is valami hatása a párbajsegédekre, mert elgondolkozva összenéztek, végül Toronygombi kimondta:

– Nem bánom, velünk jöhetsz, kedves barátunk. Nekünk az Orfeum kávéházban van találkozásunk vidéki úriemberekkel, akik egy dunántúli lovagias ügy lebonyolításában a mi tanácsunkat akarják kikérni. Ezért tehát ne vedd rossz néven, ha majd egy darab ideig magadra hagyunk.

A párbajsegédek Budapest legjobb bérkocsija várta a kocsmahelyiség előtt, mert abban az időben a párbajsegédek kétlovas kocsin jártak, ha volt valamely tennivalójuk a városban. Az utcai járókelők tán keresztet vetettek, amikor ezt a kitűnő bérkocsit a komoly úriemberekkel száguldozni látták a városban, míg a bennfentesebb pestiek nyomban találgatni kezdték, hogy vajon kinek az ügyében hajt Manó oly eszeveszettséggel többször is a Koronaherceg és Váci utcákon át, miközben a himlőhelyes festőművész az utca egyik oldalára köszöngtetett, míg Toronygombi cilinderkalapját a kocsi másik oldalánál szertartásosan emelgette, még akkor is, ha nem volt arrafelé ismerőse – mindenesetre köszönt, mert a kocsin járó úrnak mindenkit meg kell előzni a köszönésben.

De most éjszaka volt, a párbajsegéd urak nem sokat törődtek vele, hogy az alázatos hírlapíró fürgén a fiákeres mellé kapaszkodott a bakra, mert nem akarta kényelmetlenné tenni az urak üldögélését odabent a bérkocsiban. A hintó paripái szinte kéznymásra állottak meg a rejtélyes fényekben fürdő éjszakai kávéház előtt, miközben a huszárnadrágba öltözött, terebélyes portás előresietett, mintha várva várt vendégek érkeztek volna.

Itt langyos, de tiszta levegő volt már az előcsarnokban, amely levegőben alig volt érezhető a zengerájok* szokásos kucséberszaga* – inkább csak amolyan gyöngye párfőm szálldosott, mintha nemrég ment volna által a csarnokon egy divatos dalcsarnoki díva*, aki kegyesen leeresztette fél válláról hatyúprémes belépőjét a szolgaszemélyzet előtt. Halk,

franciás elgondolkoztató dalokat játszadozott a szürke szakállú prímás, aki olyanformán fektette nagy szakállát hegedűjére, mintha voltaképpen azon a szakállon húzogatóna a vonót.

Régen, „ifjú hírlapíró korában”: Széplaki gyakrabban megfordult ezen a helyen, mikor az „élet iskoláját” tanulgatta Pesten, de mióta a Ferenci kávéház megnyílt, ahol fesztelenebb és kedélyesebb életmód volt divatban – miután Titusz „öregedni” kezdett, és kevesebb súlyt helyezett öltözékére –, Széplaki elmaradt az előkelő helyiségből. Ugyan ki győzne mindennap frakkba öltözködni, és hazudozni különféle estélyekről, ahol megfordult volna az est folyamán? Kezdő hírlapírónak való ez, nem pedig olyan szerkesztőnek, aki immár a halálra is megérett.

...Ugyanezért Széplaki be se ment a kávéház szalonjába, hanem csak a külső traktusban foglalt helyet, ahol is egy üveg sör mellett szándékozott kibicelni mindaddig, amíg barátai odabent a dolgukat elvégzik. Ebben a kávéházi részben az orfeumi színészek biliárdoztak, és többen feltett kalappal foglaltak helyet a márványasztaloknál, mintha itt nagyobb szabadság volna, mint odabent a plüssök és bársonyok világában, ahol a zeneközpont elhelyezkedett.

– Hiába, nem születtem úrnak, mégis úgy kell meghalnom, mint egy úrnak – mondta immár másodszor ez estén Széplaki a sarokasztalnál, ahonnan elgondolkozva nézegette Baumann és Gyárfás orfeumi komikusok biliárdjátzmáját, és az járt a fejében, hogy ezek a komikusok akkor is tovább játsszák multságos pártijukat,* mikor ő már régen a föld alatt lesz, pisztolygolyóval a szívében vagy a homlokában – amely testrészét éppen kedve van célba venni az ezredesnek.

De ekkor váratlanul megfordultak a gondolatai, mert gyors egymásutánban a következők köszöntötték őt:

Egy magas termetű lókupec, aki gögös embernek látszott kipödrött bajuszával, míg itt kedélyesen csupán azt a tennivalót választotta az éji unalmi órák elmulasztására, hogy fekete táblára jegyezte a komikus színészek lökéseinek a számát. – Egy festett bajszú, ugyancsak magas termetű pincér, aki belső kávéházi tündérvilágból jött elő, hogy Széplakit üdvözölje, akinek készülő drámájából az újságokban olvasott.

Turf Karolin, a virágárusnő, aki hajdanában a grófok szeretője volt, és most öregségére azt mondta a hírlapírónak: „Adok egy virágot, de pénzt nem fogadok el érte.” – A kávéház üzletvezetője, aki olyanforma volt, mint egy civilbe öltözött főhadnagy, és olyan mélyen hajolt meg a hírlapíró előtt, mint akár egy milliomos előtt se különben. – A ruhatáros, aki konfidensül* előkészítette már szájába a gombostűt, kezébe a ruhatári számot, amellyel Titusz felszerelését majd zálogba veszi, de az asztalra fektetett botesernyőhöz mégse mert hozzányúlni...

Széplaki a különböző köszöntések elfogadásakor azt vette észre, hogy kalapban ül a kávéházban, abban a bizonyos miskájerkalapban, amely eddig mindenütt megtette a magáét, amerre megfordult benne. Az aranyrámás tükrökben többfelé is láthatta kalapját, amelynek háttéréből legyező alakban emelkedett ki a zergeszakáll.

Talán mégis viszem valamire ebben az életben – gondolta magában Széplaki –, habár huszonnégy óráig se tart már az életem, ha jól meggondoljuk a dolgot.

Ám most, mikor Széplaki a kísértésébe került volna a borús gondolatoknak, megint csak segítségére sietett a sors, hogy darab időre elfelejtse bánatát. Ez pedig úgy történt, hogy egy szőke, púderezett női fej jelent meg annál a falnál, amely az előkelő világot elválasztotta a köznapoktól, és a női fej olyan mosollyal nézett Széplaki felé, mintha egy fodrászbolt kirakatából kacérkodna a bús szerkesztővel. Más alkalommal talán megfelelő komolyságot öltött volna Titusz arculata e festett, kifejezéstelen bábuarculat láttára, de most, ezen az éjszakán kalapjához nyúlt, és szalutált, mint egy katonatiszt. Erre a hölgy most már teljes alakjában megmutatkozott. Egy modell indult el valamely belvárosi nőiruha üzlet kirakatából, amely modellre a kirakatrendező-segéd gombostűvel cédulát tűz, „párizsi divat” felirattal. Buta és gonosz női személyiség volt ez, akit még abból az időből ismert a hírlapíró, amikor mosogatólánynak nevezték az „éjszakai életben”. Azóta egy gazdag asztalosmester kitarthatja lett, és mint divathölgy érdeklődött a hírlapíró iránt, aki másnap a Nemzeti Kaszinó legjobb céllövőjével vívand párbajt. Bizonyára a magas termetű, újságolvasó pincér árulta el Mágnás Elzának azt a körülményt, hogy a halálra ítélt hírlapíró a kávéház külső traktusában tartózkodik, mire a divathölgy érdekesnek tartotta, hogy pávaságából megmozduljon.

A hölgy a távolból jó darab ideig figyelte Titusz kalapját, valamint botesernyőjét, amíg elszánta magát, hogy a hírlapíró asztalához közeledjék. De Széplaki, mint nobilis* ember, segítségére volt az orfeumi dáma szereplésének megkönnyebbítésére, felállott asztalától, és Mágnás Elza felé közeledett, miközben zöld kalapját illetudóan levette fejről, és lépéseit olyanformán igazgatta, mintha a gyomai tánciskola növendéke maradt volna a mai napig – lábujjhegyen, de kellő férfiassággal lépett a hölgy elé...

– Ha szerencsém lehetne asztalomnál, nagyon boldoggá tenne! – mondta a hírlapíró, mintha nem is ő mondta volna e szavakat, hanem valaki más, akiről eddig nem is tudott, aki titkon belsejében rejtőzködött. Nyilván ifjabb Ábrányi Kornél, aki Titusz ifjúságában ideálja volt a hírlapírónak. De ugyanakkor Déri Gyula is eszébe jutott a hírlapírónak, akit Ledérinek neveznek vala hírlapírói körökben, aki ugyancsak híres volt gáláns magaviseletéről a hölgyek körül, bár csak mellénye felső zsebében hordta az ezüstpénzt, nyilván azért, hogy azt el ne lophassák a megtermett hírlapírótól.

– Egy pukkantósat, madmazell!* – kiáltott fel Titusz, miután a szépségbálványt karonfogva asztalához vezette, és kalapjával seperte a márványról a cigarettahamvakat.

A pezsgőt hamarosan elhozták, akárcsak a régi zengerájok kupléiban,* a hölgy viaszmosollyal nézte a műveletet, mert hiszen az ilyesmit minden éjszaka megszokta. Széplaki azonban ágált:

– Mondja, drága Mágnás Elza, mit tehetnék annak eléréséhez, hogy magának egyszer az életben valóban jókedve kerekednék, és engem megszókolna?

Az orfeumi hölgy sután felelt:

– Mindenekelőtt tegye fejére a kalapot, szerkesztő úr, mert megfázik a feje – szólt a hattyúprémes, ezüstös, selymes, túlvilágiasan ostoba orfeumi angyal, és segített a hírlapírónak abban, hogy kalapját betyárosan, félreacsapva helyezze el fején. A kalapkarimát lehajtogatta, mint abban az időben ez divat volt – diófehérre fakult, dologtalan két kezével.

Mire Toronygombi úr társával a belső kávéházból a külsőbe visszaérkezett az elhagyott baráthoz, az Orfeum kávéház sztárja, valamint a hírlapíró a legmelegebb barátságban látszottak lenni. Széplaki biztatására Mágna Elza már egy hártavékony pohárkát is a földre ejtett, mégpedig pezsgővel telten, hogy a takarítóasszonynak kellett előjönni. Felük úrias mulatozása határozottan hatással volt a párbajsegédekre. Mégsem lehet egészen utolsó ember az, aki Mágna Elzával ül együtt asztalánál. A párbajsegédek most kezdtek rájönni arra, hogy felük voltaképpen számít valamit az életben.

– Elvégeztétek a dolgokat? – kérdezte nagy hangon Titusz. – Remélem, halálos esettel van ismét elfoglaltságtok?

Mire a bálványzó elismerőleg mosolygott a két úriemberre, mintha már régen ismerné őket rettenthetetlen bátorságukról, hősi magaviseletükről. A ragyavert festőművész néhány pohár bor elfogyasztása után megint csak valamely hősi történelembe akart belekezdeni szokása szerint, de Toronygombi, a törpe, nem engedte szóhoz jutni.

– Inkább arra tanítsuk meg Széplaki barátunkat, hogyan kell majd a holnapi párbajnál viselkednie. Már csak azért is, hogy ne hozzon szégyent a fejünkre!

A kávéház külső traktusa e hajnali órákban már elég néptelen volt. A színészek, lókupecsek, kucséberék reményvesztetten elballagtak. Csak Blau bácsi, egy öregember ült a sarokban, aki régi tőzsdejátékos módjára, mindig egy gazdag embert várt, akit a régi tőzsdejáték titkaiba itt beavathatna. Patti, a kártyabűvész, ugyancsak elődalgott hamis parókájával, százesztendősnak mondott életkorával és kéznél levő kártyacsomagjával. A gyorsírótanár tehát felhevültségében kimérhette a harminc lépést a kávéházban, amelyet stíletes* botjára támaszkodva hangosan számolt.

– Egy, kettő... tizenhárom, huszonhárom... harminc, és most öt lépés avansz.* Kérlek, Lóczy, vezényelj te – kiáltotta a púpos a kávéház túlsó sarkából.

A himlőhelyes valóban felemelkedett a poharak mellől, és Széplakit vállon ragadta.

– Gyere, megmutatom neked a helyedet – mondván, miután Széplakit egy bizonyos kockára állította a kávéház parkettjén –, itt megállsz, és a vezényszavakat várod. Első vezényszó: vigyázz! Második vezényszó: kész! Harmadszorra tízig olvasok, amely idő alatt el kell sütnöd a pisztolyodat, féloldalvást állva az ellenfelednek, hogy kevesebb célpontot adjál. Tehát, vigyázz, kész, egy-kettő-három...

Ekkor egy valódi pisztolydörrenés hasította ketté a halk muzikaszó kárpitját. A gyorsírótanár a kávéház túlsó oldalán állva, valóban előrántotta pisztolyát, és lőtt. Egy lámpa a csörömpölés hangjai mellett megszűnt élni. – Szoktatni kell az ipsét a fegyverdörgéshez – mondta később Toronygombi, aki belesápadt a lövésbe. Nagyobb baj nem történt. Mágna Elza a helyére visszatérő hírlapíró kezét megsimogatta. Ellenben, mikor a főpincér megérkezett az ezüsttálcára helyezett számlával, viszont külvárosi zsványokra emlékeztető tekintettel, Tituszunk arra eszmélt, hogy a számla kifizetése után legfeljebb kapupénzre való tíz krajcár maradt a tulajdonában, az is csak olyanformán, hogy a pincér borralalójából ügyesen elsanzírozta* azt. Mágna Elza a toalett felé elshant. Az urak kocsijukba ültek, és a kocsiablakból kiáltották a hírlapíróknak:

– Holnap délután fél ötkor a Ferenc József laktanyában.

Széplaki az elfogyasztott pezsgő hangulatában még ekkor sem tudta pontosan megállapítani a fatális helyzetet, amelybe keveredett. Az Andrássy úton ballagva, biztosan reménykedő kézzel kutató zsebeiben ama pénzegységek után, amelyeket eldugdosni szokott, szinte önmaga elől. Természetesnek vélte, hogy valamely zsebében ráakad egy ötforintosra, amelyet a pénztári előlegből oda elhelyezett, mint ezt meg szokta cselekedni mindig, amikor jókedvű hírlapírók lefogják egymást a szerkesztőségben, hogy a zsebeket kikutassák... – Bohémélet! – kiáltották, amikor Tituszt néha „anyaszűz meztelenné” vetkeztették. Most azonban minden keresgélés hiábavalónak bizonyult; még ha maradt is Titusznak valamely pénze valamely rejtkezsebében: azt úgy eldugta még önmaga elől is, hogy azt majd csak halála után találja meg az a valaki, aki eladja Titusz nadrágját, és a handléval* való alkudozás közben kipottyant a nadrágzsebből az ezüstforintos. Ennélfogva sietve vette lépteit a Ferenci kávéház felé, ahol nagy társaságot vélt találni, akik bizonyosan azért töltik ébren az éjszakát, hogy az ő életéről és haláláról vitatkozzanak.

Ámde legnagyobb meglepetésére üres volt a Ferenci kávéház, a hírlapírók hiányoztak a kassza előtti kerek asztal mellől, ahol fontosságuk tudatában pöffeszkedve vagy pénztelenségük árnyékában megalázkodva ülnek. Csak Olga volt a helyén, bágyadtan, melankolikusan, reménytelenül, mint mindig, amikor virradni kezdett, és megint elmúlt egy éjszaka, anélkül hogy történt volna valami. A hírlapíró kijózanodván, megállott a kasszírónői trónus mellett, és így szólt:

– Olgácskám, lelkem, felvirradt az utolsó nap, amikor határozni lehet arról, hogy akar-e a feleségem lenni.

Olga ezt már nyilván többször hallotta Széplakitól, mert nem mutatott meglepetést a hírlapíró szavaira. Csak a tekintete lett melankolikusabb, a kézimunka a kezében megremegett.

– Olgácskám – beszélt lelkendezve Titusz, mintha eldorbézolt éjszakáját, pénzét és pénztelen jelenét akarná felejtetni gurgulázó szavaival, amelyek őt magát is mulattatni látszottak. – Olgácskám, én sokkal nyugodtabban halnék meg, ha nevem továbbra is fennmaradna, ha csak olyan formában is, hogy egy özvegyasszony viselné ezt a nevet. Özvegy Széplakiné! Nem is hangozna ez olyan rosszul, mintsem hiszi, Olga.

– Özvegy Széplaki Tituszné – mondta Olga, és a ceruzát elővette, amellyel felírta a kasszalap margójára: özvegy Széplaki Tituszné, és bekarikázta a nevet, mintha örök emlékül akarná eltenni.

Titusz lelkendezve gurgulázott, mint azok a férfiak, akik ritkán jutnak olyan alkalomhoz, hogy magukról is beszélhessenek.

– Egy macska sem marad utánam, hogyha meghaltam... Nevemet egy-két napig emlegetik az újságok, aztán többé soha senki nem mondja ki a nevemet ebben az országban. Még csak véletlenül sem. De ha maradna egy özvegy Széplakiné ezen a világon, aki néhanapján tán a síromat is meglátogatná, mindjárt könnyebb volna a helyzetem odalent a sírban. Azt mondanák az emberek, mégse volt utolsó ember az a Széplaki, halála előtt becsületbeli kötelességének tartotta beváltani ígéretét, amelyet oly sokszor hangoztatott a Ferenci kávéház felírónőjének. Valami nimbusz* venné körül emlékemet, hogy nem éltem

léhán, percről percre, pillanatról pillanatra, de volt valamelyes célom is a világon, amelyet megvalósítottam.

Az érzelmes szavaknak valóban megvolt a maguk foganatjuk, mert Olga egyik kezével felnyúlott a pálinkásüvegek felé, míg másik kezével egy kis pohárkát villantott meg, amelynek tisztaságáról meggyőződött.

– Azt hiszem, hogy ez az a bizonyos húsvéti szilvórium, amelyet a szent zsidók inni szoktak. A gazda mindig ebből iszik.

Széplaki fáradt, búcsúzkodó mosollyal felhajtotta a pálinkát. A pálinka felelevenítette, hogy még mindig beszélni szeretett volna. De Olga komolyan ránézett, és hazaküldte, mielőtt Széplakit újabb érzelmesség ragadta volna el. – Holnap beszélünk tovább. – Titusz pálinkarekedten felelt: – Azt hiszi? – Ez az érzésem – felelt Olga. És Széplakinak kezét nyújtá.

Csodálkozott-e a zöld vadászkalap vagy a botesernyő, amikor hosszas séta után végtére elérkezett Széplaki kvártélyára?*

Széplaki mindig olyasformán dobta magát ágyába, mintha minden hajnalban a másvilágról tért volna vissza. Hogy megint gyermek legyen, aki méhmagzat módjára összegörnyedve fekszik egy fekete ráamába foglalt gyászjelentés alatt, amely közvetlenül a feje mellé volt akasztva az alvónak. Ez a gyászjelentés – vagy mint ebben az időben mondják: párté-cédula, azt tartalmazta, hogy Széplaki Róbertné harminckét esztendő korában, hosszas szenvedés után elhunyt. Ez a Széplaki Róbertné volt Titusznak édesanyja, és a gyászjelentés volt egyetlen vagyona Titusznak. Nem nagy gazdagság, de ilyen érzelmes férfiúnak éppen elegendő.

Leírjuk Széplaki szobáját? Akkor volt az, mint egy lyukas mogyoró. De a kulcslyuk, amelyen a szobába kémlelni lehetett volna: mindig rongydarabbal volt eldugaszolva. Az ajtó külső részén egy papírcédulát lobogtatott állandóan a léghuzam az ódon, belvárosi ház folyosóján. „Mindjárt jövök!” – mondá az írás, de a lakó sohasem jött.

A hírlapírót félálomban a következők látogatták meg: – egy kis suszterinas, aki olyan piszkos kis cédulát szorongatott kezében, mintha már ezzel a cédulával jött volna a világra. – Darab ideig bámulva állt az ajtó előtt, mintha először látná azt a különös feliratával, aztán a ház udvarára tévedt fénymázás tekintete, és csatlakozott ahhoz a menethez, amely egy vak énekest kísért házról házra abban az időben. – A hírlapíró ismerte lépteit egy szabónak, aki reménytelen szerelmes módjára látogatta már esztendők óta, és ha besurranhatott az ajtón: mindig azzal kezdte mondanivalóját, hogy csak véletlenül járt erre, mert igazán nem akarja zaklatni Széplaki urat ama csekélység miatt. A szabó sóhajtozása szinte hallható volt az ajtó előtt, leguggolt a kulcslyukhoz, és mindenféle kedveskedő szavakat kiáltott be a hírlapíróhoz:

– Csak látni akarom, szerkesztő úr. Csak szerencsét jöttem kívánni. Csak egy kis megnyugtató végett jöttem, hogy előbb-utóbb rám kerül a sor. Eresszen be, drága jó szerkesztő úr, esküszöm, hogy számlát sem hoztam magammal.

De Titusz még inkább elbújt a paplan alá, és a legravaszabb szavaknak is fittyet hányt. Utóvégre nemhiába írta ki az ajtóra, hogy mindjárt jön. Várjon a szabó, ha kedve van hozzá. A szabó elment, majd hirtelen visszajött, és indignálódva* kiáltott be a kulcslyukon:

– Bizony isten, be fogom perelni, ha nem ereszt be nyomban!

A szabó várt, de Széplaki meg se moccant, pedig már magában bánkódni kezdett ama fatális* cédula miatt, amelyet ajtajára akasztott.

És Széplaki (mert végeredményben jó ember volt) bűnbánattal hallgatta csüggedten távolodni a szabó lépéseit ajtaja előtt. Valóban nem akarta megbántani a jó embert, de nem tehetett vele kivételt.

De most házrengető lépések közeledtek azon a csigalépcsőn, amely a régi belvárosi házban összekötötte a földszinttel az emeletet, amely csigalépcsőnek a láttára gyakran esett csodálkozóba Titusz, hogyan vihették le vala innen a koporsókat? Veszedelemet hirdetők, felhevült, szinte rohamozó lépések voltak ezek, amelyek olyanformán közeledtek Titusz ajtaja felé, mintha legalábbis hatósági felszólítást hoznának. Kegyetlen, vad lépések, ahogyan a darabontok* közelítik meg áldozataikat.

A hírlapíró ismerte a lépések előidézőjét: Munk úr volt ő, a részletkereskedő, aki olyan goromba szokott lenni vevőivel, mint a pokróc. Munk úr tagbaszakadt, nagydarab, vörös ember volt, aki azt tűzte ki életcélul, hogy a főváros minden lakója neki fizessen részletet. Munk úr hallhatólag gúnyosan felkacagott, mikor a cédulát megpillantotta az ajtón.

– Jól van, tisztelt szerkesztő úr – mondotta –, ez nagyon is jól van!

És hallani lehetett, amint fogait csikorgatta, fújta, és verejtékező homlokát törölgette egy nagy vászonkendővel.

– Skandalum!* – ismételte, és valahonnan egy széket szerzett, és letelepedett az ajtó előtt.

A hírlapíró azt számolgatta magában, hogy melyik ellensége adhatott Munk úrnak széket. A házmester talán... vagy egy szomszéd bábaasszony, aki Titusztól nem remélhetett semmit? Az emberek gonoszak és kárörvendők – gondolta magában Titusz borúsan, ott, a gyászjelentés alatt, mintha az a saját gyászjelentése volna. Egy csepp erőt sem érzett magában arra nézve, hogy Munk úrral megmérkőzzön; olyan tehetetlennek érezte magát, hogy ez már szinte jólesett neki, mert legalább egyetlen mozdulatot sem kell tennie, mint akár a nagybetegnek, aki megadja magát sorsának, és legfeljebb a csodatételben bizakodik. De Munk úrral szemben már a csoda sem segít, letelepedett az ajtó elé, és szuszogása, krákogása, bőfögése behallatszott a szobába, mintha Munk úr a várakozás alatt is abban gyakorolná magát, hogy legyen minél utálatosabb. Valamely újságpapír is csörgött Munk úr kezében, aztán pedig jegyzőkönyvecskéjében lapozott, a plajbász* nyikorgását világosan lehetett hallani, amint jegyzeteit kiegészíti. Vannak ilyen rettenetes percei az életnek: az ember nem tud megszabadulni valamely bosszantó teherrel, amely szíve fölé hengeredett. Munk úr nagy teher volt.

A hírlapíró a gyötrelemtől szinte már félholtan feküdt ágyában, moccanni se merészkedett, mert így megvolt az a reményesége, hogy Munk úr a legjobb esetben elhiszi,

hogy alszik, és nem szólaltatja meg ama rettenetes, tolakodó, elviselhetetlen hangját, amellyel adósait a másvilágra szokta üldözni.

Ebben a percben hírlapírónk szívesebben állott volna már az ezredes pisztolya előtt, mint Munk úr őrizete alatt. A pisztoly egy másodperc alatt dörren (hallotta éppen az éjszaka), de Munk úr órák hosszáig elüldögélhet az ajtó előtt. S Munk úr egyébként korántsem unatkozott, amint azt talán hinné valaki. Köhögött. Városi ember módjára, halkán. Majd falusi ember módjára, aki a köhögésben is meg akarja találni a maga élvezetét. Vakaródzott. Vakarta a tenyerét, fejét, rázta a gyufaszálat a fülében, amely művelethez kényelmesen nyögött – majd a lábszárait dörzsölgette össze. Vannak emberek, akik sohasem unatkoznak, mert mindig találnak valamely elfoglaltságot a testükkel. Így Munk is, mikor már nem tudott egyéb szórakozást kitalálni: letolta lábáról a cügos* cipőt, és harisnyában üldögélt.

Szerencsére vannak események, amelyek a legelszántabb várakozókat is megrendítik. Ilyenforma esemény volt az Munk úr életében, hogy egy közeli, belvárosi toronyban megszólalt a harang. A déli harang, amely minden emberben külön gondolatot termel, még ha Munk úrnak is hívják az illetőt. Munk úr előbb csendesen szitkozódott, majd hangos káromkodással verte az ajtót öklével, lábával, szakadatlanul, mintha feltette volna magában, hogy okvetlenül botrányt rendez a hírlapíró „utolsó napján”. De a hírlapíró most már mind könnyebbülten lélegzett, mert kiszámította magában, hogy meddig bírja Munk úr az ostromot. Igaz, hogy Munk sokáig bírta a dörömbölést, mert megfelelő gyakorlata volt az ilyen dolgokban. Ám viszont Titusz az órák hosszáig tartó szenvedés alatt ugyancsak felkészült az utolsó rohamra, és ostobaságnak tartotta most megadni magát, miután a csata vége felé közeledett. Mire odakünn Munk úr az átkozódásokig ért mondanivalóiban: Széplaki már az ágy szélén üldögélt, mert tudta, hogy Munk úr végre megsiketül a maga dürrögő átkaitól.

Munk úr elment csatavesztesen, meg-megállva a lépcsőkön, mintha még törné valamiben fejét, de végül is elhangzott utolsó dobbanása is, mint valami emlék, amely végül kellemetessé válik. Széplaki, Munk úrtól megszabadulván, most már nappali világításnál vette szemügyre kalapját és botesernyőjét. Nappal is mutatósak voltak ezek a dolgok, habár az éj folyamán jobban imponáltak nekik. Most már látszott rajtuk némi kopás, minthogy sokáig állottak a kávéház kamrájában. A hírlapíró azzal vigasztalta magát, hogy a vadonatúj dolgoknak voltaképpen nincs olyan értékük, mint a használtaknak, mert íme a nagyurak is új cipőiket mindig az inasokkal tapostatják ki. Jó darab ideig gyönyörködött hát tárgyaiban, amíg valamely különös, halálos szorongás nem támadt a szíve körül, amely oly váratlanul jött, hogy csaknem visszazuhant az ágyba. A délutáni párbaj jutott eszébe, amelyre látogatói miatt voltaképpen nem is volt ideje kellően gondolni. Az ember néha megfeledkezik a halálról, ha egyéb kellemetlenségei vannak.

Amíg búbanatos öltözködésével, reménytelen mosakodásával, szájának huzamos öblögetésével foglalkozott Széplaki: egy másodpercre se mozdult el mellőle a halál gondolata. Szinte belegörnyedt a félelembe – a feltörekvő sírásba, amelynek nem tudott utat nyitni: bármint szerette volna is jól kisírni magát.

– Ha sírni tudnék, mindjárt jobb volna – mormogta magában Széplaki, amikor letelepedett egy székre, amikor a megváltó sírást közelegni érezte. De az nem akart sehogy se beköszönteni. Csak a nőknek van olyan szerencséjük, hogy akkor tudnak sírni, amikor

akarnak. Nem. Széplaki könnyei nem tudtak kiperegni, akármint hívogatta őket. Fel kellett öltöznie tetőtől talpig és sírás nélkül kellett elmennie a nagyvilágba.

És mégis szerencséje volt, mert belépdelvén az újságja kiadóhivatalába, éppen a főszerkesztőt találta ott, akinek az volt a híre, hogy senkinek se tudja megtagadni a kérését: hiúságból vagy szeszélyből, mintha mindig azt akarná bizonyítani, hogy mennyire nem törődik a pénzzel, habár jóformán minden héten árveréseket tűztek ki ellene az ügyvédek. Széplaki huszáros „bevágást” csinált, őszintén bevallotta a főszerkesztőnek, hogy a tegnap kapott előleget az utolsó krajcárig elköltötte, és most már annyi pénze sincs, hogy megebédelhessen. A „bevágásnak” sikere volt, vagy talán a kalap és a botesernyő tette meg a magáét? A főszerkesztő szerette, ha munkatársai megállották helyüket a „becsület mezején”, ugyanezért tíz forintot nyújtott Széplakinak, aki most már valóban vidámabban nézett a délutáni események felé. És három kocsmát is meglátogatott, míg végre olyan helyre érkezett, ahol még főtt marhahúst talált, amely kedvenc étele volt hírlapírónknak. A sors kedvezni látszott, mert a „csonthús” valóban olyan volt, amelyet irigykedve néztek a szomszéd asztaloktól. Különben is ez a vendéglői étel az, amelyet a legközbösebb lelkek is mindig szemügyre vesznek, amikor a pincér elhalad vele a tálon. Mérlegelik, méltatják, irigylik, és ízét érzik. A hírlapíró húsdarabja tekintélyes volt, a vendéglősnek volt eltéve, de az végül lemondott róla a vadászkalapos és botesernyős, ismeretlen vendég kedvéért. És Titusz hálából két porciót rendelt a mártásból. Az ecetes tormából.

Tulajdonképpen a szerencsés „csonthús” elfogyasztása után változott meg Széplaki sorsa olyanformán, hogy talán még manapság is él valahol, ha ugyan meg nem halt. Az ezredes golyója nem találta el őt. Ellenben igenis eltalálta Széplaki golyója az ezredest, aki sebesülésébe bátor katona módjára meghalt. Titusz kocsiját, amelyen a párbaj színhelyéről visszatért, a szerkesztőségi szolgálta fizette ki. És ezért nem tett szemrehányást.

(1928)